

BEDEVAARTPIJPEN 2

door Jos Engelen en Ferrie Kompier

Pijpen uit Roermond

De geschiedenis van het ontstaan van de Maria-devotie in de kapel in 't Zand in Roermond gaat nog verder terug dan die van Kevelaer. Wij bevinden ons in 1418 op een zandhoogte op de heide, *aan de Zande* genaamd, een kwartier gaans uit Roermond op de weg langs de Roer, daar waar de wegen naar Roermond, Maastricht en Heinsberg samenkomen. Op een dergelijk kruispunt werd in oeroude tijden een markeringssteen geplaatst, 'n godenbeeldje, 'n cultussteen of een gewijde boom, die in christelijke tijden werden omgevormd tot een plek van godsvrucht. In 1418 nu werd er op last van het stadsbestuur van Roermond op die plek een Mariakapel opgericht.

De legende wil, dat een vrome schaapherder, Wendelinus genaamd, bij het drenken van zijn schapen uit de waterput daar ter plaatse een Mariabeeldje ophaalde. Hij plaatste het in een boom, die over de put zijn takken uitstreckte. Op die plaats werd vervolgens de kapel gebouwd en dit vormde het begin voor tal van miraculeuze genezingen. Het gevonden Mariabeeldje is uit eikehout gesneden en 34 cm hoog.

Het stelt de H. Maagd Maria voor, staande en met beide handen het Kind dragend, dat tegen haar aan rust. Het Kind draagt een appel in de linkerhand. Het beeld is onbeschilderd, al draagt het hier en daar nog minimale resten van oude polychromie. De gouden kronen die zij thans dragen, zijn hun op last van Paus Pius IX in 1877 verleend en door Mgr. Paredis plechtig geïnstalleerd. Het genadebeeld uit 1418 werd in de loop der tijden 'opgesmukt' met wijduitstaande klederen en mantel maar in 1866 weer in zijn oorspronkelijke toestand teruggebracht.

In 1578 werd de kapel, toen Willem van Oranje met zijn troepen plunderend in Roermond te keer was gegaan, door de verdedigers

MIRAKELEUS BEELD VAN
O.L. VROUW IN 'T ZAND
TE ROERMOND.

voor de tweede aanval afgebroken, maar in 1609 met steun van het Spaans gezag weer herbouwd en in 1684 belangrijk vergroot omdat men de toeloop van de pelgrims niet meer in de oude kapel kon opvangen.

In 1863 kwamen de paters Redemptoristen naar Roermond, die voorgoed de zorg voor de kapel op zich namen. Zij bouwden in 1864 een nieuw klooster en restaureerden in 1866 de oude kapel. Dan neemt o.a. door de opkomst van de spoorwegen de pelgrimage een enorme vlucht en in 1885 vinden er 100 grote bedevaarten plaats! Weer was de kapel te klein en in 1895 wordt er een nieuwe kapel om de oude heen gebouwd naar een plan van architect Kayser in Franse neo-gotiek. Op deze nieuwe kapel (30 bij 13 m) werd een toren geplaatst van 34 m, die in 1921 door een storm werd vernield en vervangen door de huidige toren van 17 m.

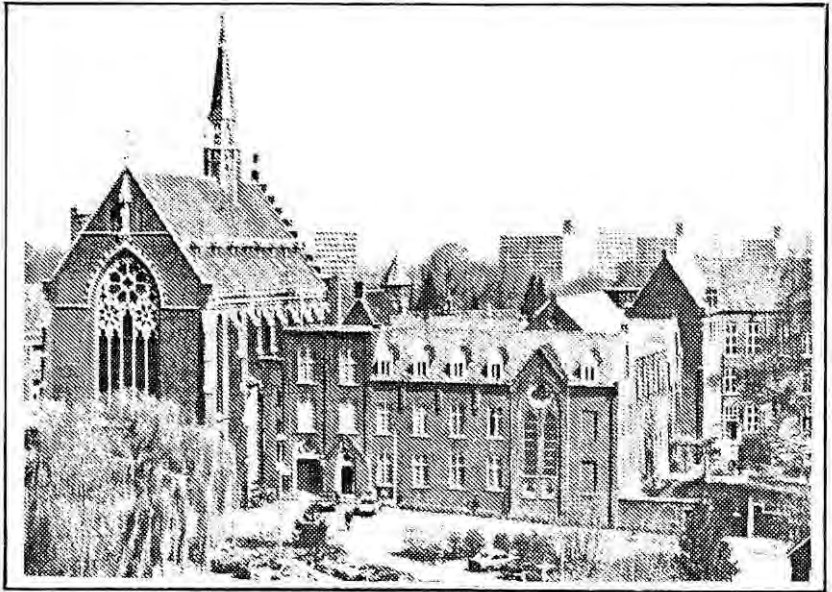
Maria werd in vele heiligdommen onder de meest uiteenlopende namen vereerd, zoals: moeder, maagd, hulp, roos, koningin enz., maar in Roermond heeft zij drie specifieke titels ge-

kregen: *Hulp der Christenen, Troosteres der Bedrukten en Behoudenis der Zieken.*

De naam *Hulp der Christenen* dateert officieel uit 1683 en kwam tot stand, toen de Turken bij Wenen in hun opmars naar het westen tot staan werden gebracht, wat aan de Hulp van Maria werd toegeschreven.

Oude afbeelding van de kapel In 't Zand

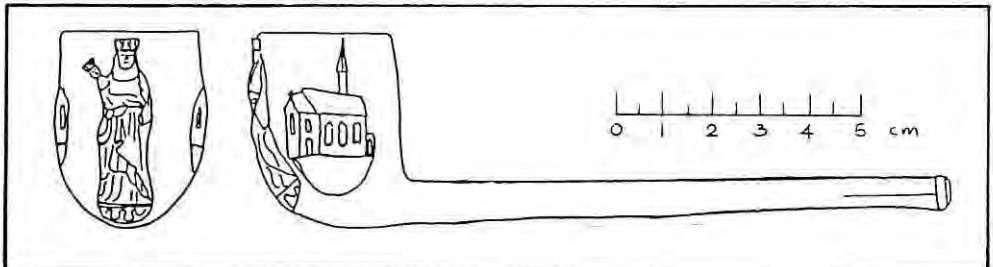

O. L. Vrouw
Kapel
In't Zand

Devotiepijp

Op de voorzijde de afbeelding van Maria met het Kind Jezus dragend op beide handen, staande op een halve maan, een slang vertrappend. Maria en Kind dragen een kroon. Aan de linker- en rechterzijde een identieke afbeelding van de kapel in Roermond, waar Onze Lieve Vrouw In't Zand vereerd wordt. De pijp is in een driedelige vorm gemaakt van witbakkende klei, de ketel is gebotterd. De pijp is matig getremd. 't Reliëf aan de voorzijde is goed gesneden, maar de reliëfs op de zijkanten zijn grof en onscherp. De pijp is ongerookt. Hoogte ketel: 40 mm, breedte: 30-31,5 mm. Ketelopening: 28 mm. Steellengte vanaf midden ketel: 12,5 cm, steeldikte 6-8,5 mm. Diameter boring: 2 mm.

Een tweede exemplaar is met de hand beschilderd. Voorzijde reliëf: donkerblauw, zijkanten reliëf: okergeel. De verf is grof en onnauwkeurig over de reliëfs heen gestreken.

De pijpen zijn afkomstig van de Pijpenfabriek Trumm-Bergmans te Weert, waar deze gefabriceerd werden tussen 1895 en 1923. (Collectie Tiendschuurmuseum te Weert)

Pijpen uit Sittard

Naast de oude 'Limburgse' bedevaartplaatsen als Kevelaer en Roermond bloeide er in het midden van de 19e eeuw een nieuwe Mariaverering op in Sittard. Deze devotie was afkomstig uit de plaats Issoudun in Frankrijk. In Paray-le-Monial bestond reeds vanaf de 17e eeuw een bloeiende Mariaverering, die gestalte kreeg door haar stichteres Margaretha Maria Alacoque, waardoor de *Notre Dame* ofwel *Basilique du Sacré-Coeur* een centrum van bedevaarten werd. Deze bestaande devotie werd door pater Jules-Jean Chevalier verdiept en onder een andere noemer gebracht als reactie op de in zijn tijd al voortschrijdende geloofsafval. Hij bracht in 1855 de verering van Maria samen met die van het Heilig Hart. Maria, één met het lijden en vreugde van haar goddelijk Kind.

Daartoe nam hij als afbeelding een beeld van Maria, de onbevleete Maagd, in staande houding met de handen naar de aarde uitgestrekt (afgeleid van de Madonna van de Wonderdadige Medaille - Parijs 1830) en ervoor plaatste hij het Jezuskind, ongeveer 12 jaar oud, dat met de linkerhand naar zijn Heilig Hart wijst en met de rechter naar zijn Moeder (naar een voorstelling uit de 18e eeuw). Deze verering werd de spil waaromheen bouwpastoor Chevalier in Issoudun zijn kerk, de basiliek *Notre-Dame-du-Sacré-Coeur* oprichtte. In 1869 werd een nieuwe kapel ingewijd en daarin werd het H. Hartbeeld, vervaardigd door de kunstenaar Blanchard, geplaatst. Deze verering verspreidde zich

snel over Frankrijk en België, zodat in 1895 reeds 18 miljoen mensen lid waren van de Broederschap van het H.Hart.

In 1843 hadden de zusters Ursulinen, komend vanuit Thildonk in België, hun intrek genomen in het historische *Huys op den Bergh*, waar zij het klooster *Saint Calvaire* met meisjespensionaat stichtten.

In 1866 woedde er in België een zware cholera-epidemie, die zeer veel slachtoffers maakte. Mevr. Demarteau-Lochmans, die een dochter in Sittard had ondergebracht bij de zusters Ursulinen, stuurde haar vanuit Luik drie kleine medailles, die zij moest dragen als bescherming tegen de gevreesde ziekte. Op de medailles stond als tekst: *Notre-Dame du Sacré-Coeur, priez pour nous.*

Toen nu een van de pensionnaires een naald had ingeslikt, werd de hulp van O.L.Vrouw ingeroepen, waarna een opvallende gebedsverhoring plaats vond.

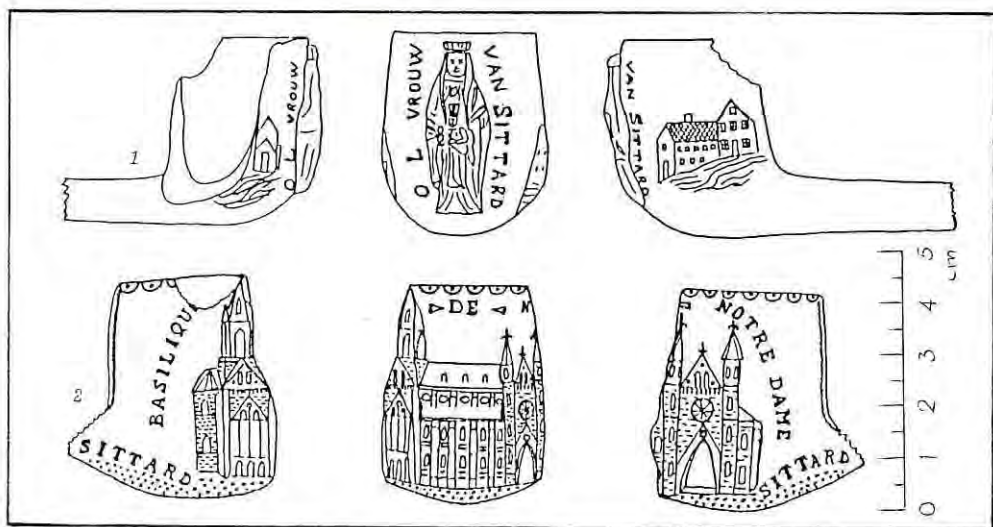
Nu zo de oorsprong van de devotie bekend was geworden, werd er contact gelegd met de volgelingen van pater Chevalier in Issoudun, bekend als de Missionarissen van het H.Hart. Een en ander resulteerde in de toezending van een schilderij van O.L.Vrouw van het H.Hart, dat een plaats kreeg in de kapel van de zusters Ursulinen.

In 1868 kreeg Sittard een getrouwe copie van 't beeld van Issoudun, gemaakt door de Parijse beeldhouwer Raffl, binnen zijn muren. Dit werd eerst in de kapel geplaatst, maar naderhand boven het hoofdaltaar in de nieuwgebouwde kerk. Want de enorme toeloop van pelgrims - tussen 1869 en 1879 werden er in de kapel 25.410 missen opgedragen - maakte de bouw van een grote kerk noodzakelijk.

Architect Kayser uit Venlo ontwierp een neo-gotisch gebouw met een slanke toren en een roosvenster boven de ingang. In deze kerk kreeg het door Issoudun geschonken beeld zijn definitieve plaats, toen het gebouw in 1877 plechtig ingewijd werd. Het beeld zelf was al in 1873 door Mgr. Paredis gekroond.

De in 1868 opgerichte Broederschap, die in 1879 al 8 miljoen leden telde, werd in 1883 zelfstandig en verheven tot Aartsbroederschap. In datzelfde jaar 1883 werd deze nieuwe kerk door paus Leo XIII als eerste kerk in Nederland verheven tot *Basilica Minor*.

De eerste processie kwam in 1873 uit Aken, gevolgd door vele andere uit Nederland en het buitenland. De grote toevloed van pelgrims uit vroeger tijden is verdwenen, maar nog altijd bezoeken jaarlijks 25 bedevaarten dit heiligdom, waar Maria als *Hoop der Hopelozen* wordt aangeroepen en vereerd.

Van Sittard zijn twee devotiepijpen bekend. *Afb. 1* uit een driedelige vorm. De beeltenis van O.L.Vrouw van het H.Hart aan de voorzijde is scherp gesneden waaromheen verticaal de tekst: *O.L.Vrouw van Sittard*. In matig reliëf op de linkerzijde herkennen we een deel van het klooster en het pensionaat. De beschadigde rechterzijde laat waarschijnlijk het Huys op den Berg zien, het latere klooster Saint Calvaire.

Deze witte rondbodempijp, waaruit niet gerookt is, is matig getremd maar wel gebotterd.

Hoogte: 37 mm, breedte: 30 mm, opening: 23 mm. Lengte van het steelfragment is 5 cm, steeldikte: 9,2 mm, boring: 2 mm.

De pijp is te dateren tussen 1866 en 1883.

Afb. 2 toont ons in volle glorie de basiliek, waar het Maria-beeld vereerd wordt. Ook deze pijp komt uit een driedelige vorm. Het vooraanzicht toont de linkerzijbeuk van de kerk. De rechterzijde laat een gedeelte van de achterkant en de toren zien met de tekst: *Basilique Sittard*, en de linkerzijde toont de voorgevel van de kerk met de tekst: *de Notre Dame Sittard*. Deze grijsgelige rondbodempijp is goed getremd.

Hoogte: 43 mm, breedte: 30 mm, opening: 21,5 mm. Boring van de steelopening is 1,5 mm.

De pijp is te dateren vanaf 1883.

De maker en de fabricageplaats van beide pijpen is onbekend.

De vindplaats is Maastricht. (Collectie M. Janssen)

Eenzelfde ex. als 2 werd, helaas behoorlijk beschadigd, gevonden te Sittard in het schootsveld van de oude vestingwallen.

(Collectie J.Engelen)

(wordt vervolgd)